

แบบแผนของผังวัดในเมืองหลวงพระบาง

The Planning Pattern of Buddhist Monasteries in Luang Phrabang

เบญจวรรณ กองสาสนะ และวรัญญา ลาภโรจน์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น/นักวิจัยศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมมนุษย์

E-mail : tbenja@kku.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยเชิงสำรวจนี้ทำการศึกษาระบบการวางผังของวัดในเมืองหลวงพระบาง เพื่อค้นหารูปแบบ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงและการคลี่คลายของรูปแบบแผนผังของวัดในประวัติศาสตร์ของเมืองหลวงพระบาง ภายใต้กรอบแนวคิดที่มีพื้นฐานจากทฤษฎีที่อาคารทางศาสนาประเภทต่างๆ มีระดับความสำคัญและลำดับศักดิ์ที่ไม่เท่ากัน ซึ่งในการวางผังของวัดในพุทธศาสนาที่ประกอบด้วยอาคารหลายประเภทนั้น จึงน่าจะต้องมีระบบบางประการในการสร้างความสัมพันธ์ของอาคารแต่ละประเภทโดยที่ยังคงรักษาลำดับศักดิ์ที่ต่างกัันนั้นไว้ด้วย ดังนั้นในการศึกษารูปแบบของผังจึงเป็นการศึกษาและตีความหมายในการสร้างสรรคสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาของแต่ละวัฒนธรรม ซึ่งถึงแม้ว่าจะได้รับการถ่ายทอดปรัชญาทางศาสนาจากแหล่งเดียวกัน แต่การออกแบบและการวางผังนั้นอาจแตกต่างกันออกไปตามกลุ่มวัฒนธรรมและเกิดเป็นลักษณะเฉพาะตัวขึ้นได้ ซึ่งจากการศึกษาพบลักษณะเฉพาะที่พบจะสรุปเป็นแบบแผนของผังวัดในบางประเด็น ได้แก่ ทิศทางและแนวแกนหลักของวัด การแบ่งเขตพื้นที่ภายในวัด รูปแบบของการวางตำแหน่งอาคารสำคัญ ตำแหน่งการวางพื้นที่เปิดโล่งภายในวัด และทางเข้าออก จากการศึกษายังพบอีกว่าปัจจัยส่วนหนึ่งที่ส่งผลต่อรูปแบบของผังวัด ได้แก่ ลักษณะทางภูมิประเทศของทำเลที่ตั้งวัด บทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนโดยรอบหรือกับเมือง ซึ่งการค้นพบในประเด็นหลังนี้ทำให้เห็นว่าการศึกษารูปแบบของแผนผังวัดในครั้งนี้น่าจะสรุปได้เพียงรูปแบบของลักษณะทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังไม่สามารถเชื่อมโยงเข้าสู่บริบททางด้านสังคมและวัฒนธรรมของชาวหลวงพระบาง ซึ่งเป็นมิติที่สำคัญมากอีกประการหนึ่งที่จะช่วยอธิบายคติสัญลักษณ์และความหมายที่แฝงอยู่ในสถาปัตยกรรมและแผนผังของวัดในเมืองหลวงพระบางได้ ซึ่งจำเป็นต้องมีการศึกษาในเชิงลึกต่อไป

คำสำคัญ : แบบแผน / ผังวัด / เมืองหลวงพระบาง

Abstract

This research studies the systems behind the planning of Buddhist temples in the city of Luang Phrabang in order to find the pattern and development through the history of the city. The study is undertaken with the concept that different types of religious buildings inherit varied status and significance. Therefore, the planning of the temple, where series of architecture have to be placed onto the same space, ought to follow certain rules or patterns in order to maintain the hierarchical orders on top of their functional relationship. The study of such planning patterns should yield an initial insight towards meanings and concepts that underlie planning and design of the sacred place and architecture. And the knowledge

upon the planning concepts of each place would allow the further cross-cultural analysis on the variants of Buddhist monastery design that display specific characteristics despite sharing the same origin. In this study, the findings appear to be physical characters, such as building orientation, reference axis within the plan, position of open space, location of entrances. However, it is also found that the factors affecting such physical characteristics are such as geographical conditions, the relationship between the temples and the community surrounding them, as well as the hierarchical status of the temples within the city's cultural structure. This finding suggests that further research on social and cultural aspects is needed before a more comprehensive understanding of the concepts and development of Buddhist monastic architecture and planning can be reached.

Keywords : Planning pattern / Buddhist monastery / Luang Phrabang

1. บทนำ

เมืองหลวงพระบางเป็นหนึ่งในสถานที่ที่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย ทั้งด้วยฐานะของเมืองมรดกโลกที่ทรงคุณค่าด้านศิลปะและวัฒนธรรม และความเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมสูงติดระดับโลก ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าความสำคัญของเมืองหลวงพระบางในทั้งสองด้านนี้มีวัดและสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนประกอบสำคัญ

อย่างไรก็ดี ศาสนสถานและสถาปัตยกรรมในเมืองหลวงพระบางยังมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในฐานะหลักฐานชิ้นสำคัญในการศึกษาวิวัฒนาการของพระพุทธศาสนานิกายหินยานแบบเถรวาทในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เนื่องจากตามประวัติศาสตร์และพงศาวดาร พระพุทธศาสนาได้แผ่เข้ามาสู่ภูมิภาคนี้จากอินเดีย โดยทางหนึ่งผ่านทางลังกา พุกาม ล้านนา และอีกเส้นทางหนึ่งได้แก่ทางใต้ ผ่านลังกา สยาม และกัมพูชา โดยมีอาณาจักรล้านช้างเป็นจุดปลายสุดของเส้นทางเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคนั้น เมืองหลวงพระบางในฐานะเมืองหลวงของอาณาจักรล้านช้างในยุคดังกล่าว จึงเป็นสถานที่สำคัญที่น่าจะพบร่องรอยต่างๆ ที่อาจจะแสดงถึงการผสมผสานและคลี่คลายแบบแผนประเพณีทางพุทธศาสนา จนกลายมาเป็นแบบฉบับเฉพาะตัวของล้านช้างได้ในที่สุด

ในการศึกษาวิวัฒนาการดังกล่าวนี้ แบบแผนของผังวัดเป็นส่วนสำคัญมากส่วนหนึ่งในการการศึกษาทั้งหมด เนื่องจากเป็นหลักฐานสำคัญที่สามารถสะท้อนแนวคิดและธรรมเนียมการสร้างวัดในแต่ละยุค เพราะถึงแม้ว่าตัวอาคารจะถูกปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาจนบางครั้งอาจ

จะไม่เหลือเค้าโครงเดิม แต่แผนผังและตำแหน่งของอาคารหรือองค์ประกอบหลักที่สำคัญมักจะยังคงตำแหน่งเดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นการศึกษาแบบแผนของผังวัดในเมืองหลวงพระบางจึงน่าจะเป็นจุดเริ่มต้นที่จำเป็นสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมในรายละเอียดอื่นๆ ต่อไป

2. วัตถุประสงค์

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระบบการวางผังของวัดในเมืองหลวงพระบาง โดยทำการศึกษาจากแผนผังรวมทั้งหมดของวัด รวมทั้งส่วนที่เป็นภูมิของพระสงฆ์ เพื่อตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงและคลี่คลายของรูปแบบแผนผังของวัดในประวัติศาสตร์ของเมืองหลวงพระบาง โดยเน้นศึกษาใน 3 ประเด็นหลักได้แก่ การวางทิศทาง การวิเคราะห์ความหมายของการวางตำแหน่งอาคารต่างๆ ในแผนผัง และเปรียบเทียบและจัดกลุ่มของผังที่มีแบบแผนเดียวกันตามช่วงเวลาเพื่อค้นหาแบบแผนพัฒนาการที่มีการเปลี่ยนแปลงและคลี่คลายต่อมาอย่างไร นอกจากนี้ยังมีจุดประสงค์เพื่อผลิตผลงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาของลาว ที่ปัจจุบันยังขาดแคลนมาก ให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นด้วย

3. ขอบเขตของงานวิจัย

จากกรอบแนวคิดที่ว่าวัดทางพุทธศาสนามีการวางผังโดยคำนึงถึงปัจจัยหลายประเภท ทั้งที่เป็นปัจจัยด้านการใช้สอย ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมและสังคม ตลอดจนปัจจัยที่เป็นความหมายเชิงนามธรรม ที่ถูกถ่ายทอดมาจากคติความเชื่อ

ทางศาสนา ซึ่งปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ส่งผลให้เกิดแผนผังและการจัดองค์ประกอบทางกายภาพของวัดต่างๆ ในภูมิภาคนี้ อย่างไรก็ตาม ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดของงานวิจัยชิ้นนี้ จึงทำให้ไม่สามารถทำการศึกษาค้นคว้าลึกถึงไปถึงรากเหง้าอันเป็นที่มาของรูปแบบ และครอบคลุมมิติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้ทั้งหมด จึงจำเป็นต้องจำกัดขอบเขตของเนื้อหาโดยมุ่งเน้นการประมวลรูปแบบทางกายภาพเฉพาะในระดับผังที่สามารถวิเคราะห์ได้จากข้อมูลดิบเป็นสำคัญ โดยมุ่งหวังให้งานวิจัยชิ้นนี้เป็นจุดเริ่มต้นสำหรับการศึกษาในเชิงลึกต่อไป

4. วิธีการศึกษา

จากการรอบแนวคิดและขอบเขตของงานวิจัยที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น จึงได้ทำการศึกษาลักษณะการจัดวางผังวัดทางกายภาพ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างของวัดที่จะสำรวจที่อยู่ในเขตตัวเมืองหลวงพระบางและพื้นที่ใกล้เคียงที่สามารถเข้าถึงได้สะดวกเพื่อเป็นกลุ่มตัวอย่างสำหรับการศึกษา ซึ่งทำให้ได้วัดสำหรับการสำรวจภาคสนามจำนวน 27 วัด รวมถึงวัดที่ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามแม่น้ำโขงกับตัวเมืองและที่อยู่ไกลออกไปอีกจำนวน 6 วัด โดยทำการศึกษาวัดกลุ่มนี้จากเอกสารเท่านั้น

ในขั้นตอนของการสำรวจภาคสนามได้ทำการตรวจสอบระบบการวางผังที่ประกอบด้วยอาคารต่างๆ ได้แก่ อุโบสถ (สิม) ธาตุเจดีย์ วิหาร หอพระ หอไตร หอกลองและหอรฆัง ตลอดจนกุฏิ ศาลา และหอฉัน โดยในการตรวจสอบแผนผังจะพิจารณาตำแหน่งที่ตั้ง การวางทิศทาง และแนวแกนของอาคารที่ปรากฏ การเก็บข้อมูลส่วนนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนผังในภาพรวม และส่วนรายละเอียดอาคารหรือองค์ประกอบ โดยอาศัยการสร้างภาพร่างลงบนสมุดบันทึกโดยระบุระยะ ทิศ และการกำหนดหมายเลขอ้างอิงของวัดและองค์ประกอบภายในวัดอย่างเป็นระบบ

ในขั้นตอนการวิเคราะห์ขั้นต้นอาศัยรายการองค์ประกอบที่พบในแต่ละวัดเพื่อจำแนกกลุ่มขององค์ประกอบที่น่าจะเป็นชุดองค์ประกอบหลักที่ควรจะต้องมีในทุกวัด โดยองค์ประกอบที่พบเฉพาะบางวัดจะถูกคัดออกมาเพื่อพิจารณาความสำคัญและลักษณะการใช้งานก่อนที่จะตัดสินใจคัดออกหรือนำไปศึกษาต่อไป สำหรับการวิเคราะห์ในระดับผังได้นำภาพร่างและข้อมูลจากการสำรวจมาเขียนซ้ำอีกครั้งหนึ่งด้วยโปรแกรมเขียนแบบเพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบแผนผังของแต่ละวัดด้วยการทับซ้อนกันโดยผังใหม่นี้ยึดเอาอาคารหลักในวัด

ซึ่งได้แก่ สิม และ ธาตุ เป็นจุดศูนย์กลาง จากนั้นจึงทำการสังเคราะห์รูปแบบที่เกิดขึ้นซ้ำๆ กันในแต่ละวัดพร้อมกับตีความระบบความสัมพันธ์ของรูปแบบและพัฒนาการกับกลุ่มประเภทวัดและยุคสมัยในการสร้างวัด เทียบกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ที่อาจเป็นเครื่องอธิบายถึงที่มาที่ไปของรูปแบบและพัฒนาการดังกล่าวด้วย

5. ผลการศึกษา

ภาพรวม ระดับเมือง

การศึกษาในครั้งนี้ ได้จำกัดขอบเขตของพื้นที่ศึกษาไว้เฉพาะในเขตตัวเมืองเก่าของหลวงพระบาง ซึ่งจากการศึกษาพบว่าในพื้นที่เพียงประมาณ 3 ตารางกิโลเมตรกลับมีวัดตั้งอยู่มากถึง 32 วัด เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแผนที่การแบ่งเขตการปกครองที่จัดทำโดยองค์การยูเนสโกร่วมกับห้องการมรดกแล้ว พบข้อสังเกตว่าวัดจำนวนถึงประมาณ 2 ใน 3 ในเขตพื้นที่ศึกษาน่าจะเป็นวัดในระดับชุมชนหรือระดับบ้าน ทั้งนี้สังเกตได้จากการกระจายตัวของวัดอยู่ภายในขอบเขตพื้นที่ของบ้าน โดยใน 1 บ้านก็มักจะมีเพียง 1 วัดเท่านั้น (ภาพประกอบที่ 1) ประกอบกับการตั้งชื่อวัดและชื่อบ้านให้พ้องกัน (เช่น วัดอาโพนบ้านอาโพน วัดคิลี-บ้านคิลี เป็นต้น) มีเพียงบางวัดเท่านั้นที่เป็นวัดที่มีความสำคัญระดับเมือง เช่น เป็นวัดประจำเมือง หรือเป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้าง วัดเหล่านี้มักใช้ชื่อเฉพาะ

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ พบว่าด้วยความที่สัณฐานของเมืองมีลักษณะผอมยาวและมีเนื้อที่จำกัด จึงเป็นการบีบให้วัดต่างๆ กระจุกตัวเป็นเชิงเส้น นอกจากนี้ ณ ตำแหน่งใกล้กับใจกลางเมืองยังมีองค์ประกอบเด่นทางธรรมชาติได้แก่ พุสี ซึ่งทำให้เกิดการรับรู้ต่อพื้นที่ (spatial perception) เป็นพิเศษขึ้นมา ทำให้รู้สึกเสมือนว่าพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญมากกว่าพื้นที่อื่นๆ จะเห็นได้จากการสร้างองค์พระเจดีย์ประดิษฐานพระธาตุไว้บนยอด นอกจากนี้ยังมีการอาศัยการรับรู้ดังกล่าวทำให้มีการเลือกพื้นที่บริเวณรอบๆ พุสี เป็นที่ตั้งของสิ่งสำคัญของเมือง ได้แก่ พระราชวังของเจ้ามหาชีวิต และฝั่งตรงข้ามเป็นวัดวิฑูณ และบนพื้นที่ที่มีสำคัญเป็นพิเศษรองลงมาอีกแห่งหนึ่ง ได้แก่ บริเวณปากคานซึ่งถือกันว่าเป็นด้านหัวของเมือง ในบริเวณนี้ก็มีการอาศัยความสำคัญของพื้นที่ในการวางอาคารทำสำคัญเป็นพิเศษ ได้แก่ วัดเชียงทอง เป็นที่น่าสังเกตว่าวัดสำคัญทั้งสองวัดอันได้แก่วัดวิฑูณและวัดเชียงทองเป็นวัดระดับเมือง ไม่ใช่วัดระดับบ้าน

ภาพรวม ระดับชุมชน

ถึงแม้ว่าจะพบว่าตำแหน่งของวัดต่างๆ ภายในตัวเมืองหลวงพระบางจะกระจายตามการแบ่งเขตบ้าน ดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว แต่นอกจากการกระจายตัวและการใช้ชื่อที่พ้องกันแล้วก็ไม่ได้มีความสัมพันธ์ในผังที่เป็นกายภาพระหว่างตำแหน่งวัดกับชุมชนที่ชัดเจน โดยวัดไม่จำเป็นต้องอยู่ตรงศูนย์กลางของชุมชนเสมอไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการแบ่งเขตการปกครองที่เปลี่ยนแปลงไปได้ในแต่ละยุค แต่ลักษณะสำคัญที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและวัดประจำชุมชนที่ปรากฏในรูปแบบแผนของการวางผัง คือการมีช่องทางเข้าออกที่เชื่อมต่อนระหว่างวัดกับชุมชน นอกเหนือจากทางประตูทางเข้าหลักด้านหน้าวัด ซึ่งจะกล่าวถึงโดยละเอียดต่อไป

ระดับผังวัด

ในการสำรวจในระดับวัด ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้พบว่าวัดในเมืองหลวงพระบางส่วนมากมีการวางสถาปัตยกรรมและองค์ประกอบที่เป็นสิ่งปลูกสร้างอย่างลอยตัวลงบนพื้นที่ของวัด ลักษณะการจัดเรียงตัวของกลุ่มอาคารมักเป็นไปอย่างค่อนข้างอิสระ ไม่เป็นระเบียบ กล่าวคือไม่ได้มีการยึดแนวหรือเข้าแถวให้ตรงกันเสมอไป แต่เอียงหรือเอียงกันตามขนาดและรูปร่างที่แตกต่างกัน หรือตามข้อจำกัดของสภาพที่ตั้ง องค์ประกอบและอาคารที่พบภายในวัดมักเป็นองค์ประกอบชุดเดียวกัน กล่าวคือ มีสิม ธาตุ และ กุฏิ เป็นองค์ประกอบหลักที่พบได้ในเกือบจะทุกวัดที่ศึกษา² แต่พบองค์ประกอบสำคัญที่เพิ่มเติมขึ้นมา ได้แก่ ประตูโขง และบันไดนาค ซึ่งพบเฉพาะวัดที่มีความสำคัญระดับเมือง ได้แก่ วัดวิษณุ วัดทาดหลวง วัดเชียงทอง และ วัดสีพุดตะบาศ นอกจากนี้ยังมีโรงเก็บราชรถซึ่งถือเป็นองค์ประกอบพิเศษที่เพิ่มเติมขึ้นมาในวัดเชียงทองเพียงวัดเดียวเท่านั้น

ในด้านการแบ่งเขตพื้นที่ภายในวัดเป็นเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาสเพื่อให้แยกเขตพื้นที่สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและพื้นที่พำนักสำหรับพระภิกษุสงฆ์ออกจากกันเป็นสัดส่วนนั้น พบว่าวัดในเมืองหลวงพระบางไม่ได้มีการใช้องค์ประกอบที่เป็นกายภาพหรือสิ่งปลูกสร้างเป็นเครื่องหมายแสดงขอบเขตแต่อย่างใด การวิเคราะห์แบบแผนของผังในด้านการแบ่งเขตพื้นที่จึงต้องอาศัยการพิจารณาจากความหนาแน่นของกลุ่มอาคารเทียบกับขนาดของที่โล่งว่างระหว่างอาคารเป็นหลัก และการกำหนดว่าเป็นเขตใดอาศัยการพิจารณาจาก

ประเภทอาคารหลักที่ควรจะอยู่ในแต่ละเขตเป็นสิ่งอ้างอิง โดยยึดเอาสิมและธาตุเป็นประเภทอาคารหลักในเขตพุทธาวาส และกุฏิเป็นประเภทอาคารหลักในเขตสังฆาวาส ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

1. การจัดกลุ่มอาคารในเขตสังฆาวาสมีความหนาแน่นสูง มักจับกลุ่มกันค่อนข้างแน่น มีพื้นที่โล่งระหว่างอาคารและภายในเขตเองค่อนข้างน้อย ในขณะที่เขตพุทธาวาสมีการกระจายตัวห่างๆ เปิดพื้นที่โล่งว่างโดยรอบแต่ละอาคารค่อนข้างมาก โดยเฉพาะรอบๆ สิม มีพื้นที่โล่งว่างล้อมโดยรอบเป็นวงแหวนสังเกตเห็นได้ชัดเจน

2. ทิศทางการวางอาคารเท่าที่สังเกตและการวัดด้วยเข็มทิศในเบื้องต้นพบว่าวัดเกือบทั้งหมดวางสิมหันหน้า(ด้านหน้าพระประธาน) ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีข้อยกเว้นอยู่เพียง 2 วัดคือวัดหนองและวัดเชียงม่วนเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ทิศทางดังกล่าวไม่ได้เป็นด้านหน้าหรือด้านทางเข้าหลักของวัดเสมอไป เนื่องจากทำเลที่ตั้งของวัดประกอบกับทิศทางการตั้งบ้านเรือนและตำแหน่งของถนนนั้นเปลี่ยนไปตามแต่ละบ้าน ไม่ได้มีแบบแผนที่เหมือนกัน ทำให้ตำแหน่งทางเข้าและทิศทางที่พอจะเรียกเป็นด้านหน้าวัดได้นั้นไม่ตายตัว

3. ข้อสังเกตประการหนึ่งในเรื่องนี้ได้แก่การเข้าถึงจากชุมชนสู่วัดนั้นพอจะแบ่งได้เป็น 2 กรณีใหญ่ๆ กรณีแรกได้แก่ ลักษณะการเข้าถึงที่มาจากที่ต่างๆ ภายในเมือง ซึ่งมีความต่างจากในกรณีที่สองที่เป็นการเข้าถึงจากในบ้านเอง สิ่งที่พบจากการสำรวจก็คือในบางวัดมีทางเข้าออกหลายจุด บางจุดเป็นทางเข้าออกที่ต่อเชื่อมกับถนนหลัก ทำให้มีความเป็นสาธารณะสูง แต่ในบางจุดเป็นช่องทางขนาดเล็กกว่าแต่ต่อเนื่องกับพื้นที่ของฆราวาสในชุมชนได้โดยตรง เช่น ต่อมาจากทางเดินหรือตรอกซอยในหมู่บ้าน ซึ่งถึงแม้ว่าทางเข้าออกในกรณีหลังนี้มักจะมีขนาดและความเด่นชัดที่ด้อยกว่าแต่ น่าจะมีความสำคัญไม่แพ้ทางเข้าออกที่ต่อกับถนนหลักเลยแม้แต่น้อย

4. ลักษณะที่พบมากอีกประการหนึ่งซึ่งเป็นประเด็นต่อเนื่องมา ได้แก่ การแสดงอาณาเขตของวัด จากการสำรวจพบว่าถึงแม้ว่าวัดส่วนใหญ่ในเขตตัวเมืองจะมีแนวกำแพงวัดค่อนข้างชัดเจนและถาวร แต่ในหลายๆ วัดกลับไม่มีการปิดล้อมอาณาเขตแต่อย่างใดหรือมีบ้างเพียงบางส่วน นอกนั้นอาศัยสภาพแวดล้อมในที่ตั้งเป็นตัวช่วย เช่น แนวร่องน้ำ แนวที่ว่างด้านหลังห้องน้ำ หรือแนวรั้วหรือต้นไม้จากบ้านพักอาศัยที่อยู่รอบวัด เป็นต้น ทั้งนี้ข้อสังเกตคือบริเวณที่ไม่มีกำแพงแสดงอาณาเขตอย่างเป็นทางการและจุดที่เป็นทางเข้าออกสำหรับ

หมู่บ้านมักจะค่อนข้างไปทางเขตสังฆาวาสมากกว่าเขตพุทธาวาส

รายละเอียดระดับอาคารในวัด

จากการศึกษา ประเภทอาคารที่มีความสำคัญและพบเป็นความถี่สูงสุด กล่าวคือพบในเกือบทุกวัด ได้แก่ สิม ธาตุ และ กุฏิ อาคารกลุ่มนี้มีความสำคัญทั้งในมิติของความหมายและความสำคัญในการใช้งาน โดยเป็นตัวแทนของพื้นที่วัด 2 ส่วน คือ พุทธาวาสและสังฆาวาส จากการวิเคราะห์พบว่า สิมและธาตุมีความเป็นศูนย์กลางของวัด แต่ไม่ใช่ในเชิงกายภาพแต่เป็นในมิติความสำคัญ นั่นคือ สิมและธาตุ ไม่จำเป็นต้องตั้งอยู่ในตำแหน่งตรงกลางของผังวัด แต่การที่มีพื้นที่เปิดโล่งโดยรอบที่รองรับการใช้งานเชิงพิธีกรรมและเป็นขนาดพื้นที่ที่ใหญ่ที่สุดในวัด ทำให้เน้นความเป็นศูนย์กลางขึ้นมาได้

สำหรับรายละเอียดขององค์อาคาร เช่น องค์ประกอบที่เป็นการประดับตกแต่ง ถึงแม้ว่าการศึกษาในครั้งนี้ยังไม่สามารถนำรายละเอียดที่พบในแต่ละอาคารเข้ามาเป็นปัจจัยในการประมวลผล เนื่องจากเป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อนและต้องการข้อมูลจำนวนมาก แต่จากการสังเกตพบว่ารายละเอียดของอาคารประเภทเดียวกันในแต่่วัดก็มีความแตกต่างกันในระดับหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นเบาะแสสำหรับการศึกษาแบบแผนในระดับเมืองและในมิติด้านสัญลักษณ์ต่อไป

เมื่อนำลักษณะทางกายภาพในระดับผังดั่งที่กล่าวไว้แล้วมาประมวลเปรียบเทียบระหว่างวัดที่ทำการศึกษาทั้งหมด จึงพบสิ่งที่พอจะสรุปเป็นแบบแผนของการวางผังวัดในเมืองหลวงพระบางดังนี้

5.1 การวางแกนของวัด

เมื่อยึดเอาสิมเป็นจุดศูนย์กลางของพื้นที่วัดทั้งหมดและสร้างแนวแกนสมมุติขึ้นโดยลากแบ่งกึ่งกลางสิมไปตามทิศทางการตั้งองค์พระประธาน เส้นสมมุติที่ลากขึ้นนี้จะแกนสำหรับอ้างอิงการจัดวางตำแหน่งของพื้นที่และองค์ประกอบอื่นๆ ภายในผังวัดต่อไป

จากการสำรวจพบว่าถึงแม้ว่าวัดในกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่วางสิมหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ก็มีวัดอีกจำนวนมากที่ไม่ได้มีลักษณะดังกล่าว ทำให้ไม่สามารถสรุปรูปแบบการหันแนวแกนหลักของวัดโดยเทียบจากทิศได้ แต่เมื่อศึกษาผังของวัดแต่ละวัดเปรียบเทียบกับแผนผังของเมืองหลวง

พระบางและบริบทโดยรอบ ทำให้พบว่าแกนของวัดส่วนมากวางในแนวขนานกับลำน้ำ กล่าวคือวัดเกือบทั้งหมดในเขตตัวเมืองเก่าวางแกนขนานกับลำน้ำโขง รวมถึงวัดที่ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับตัวเมืองทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือด้วยเช่นกัน ในขณะที่วัดที่อยู่รอบนอกตัวเมืองไปทางฝั่งตรงข้ามของลำน้ำคาน ได้แก่ วัดโพธิ์สะอาด วัดพันหลวง และวัดเตาไห ก็วางแกนขนานกับทิศทางของลำน้ำคาน ณ จุดที่วัดตั้งอยู่ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้มีข้อยกเว้นใน 2 กรณีศึกษาเท่านั้น ได้แก่ วัดหนองและวัดเชียงม่วน ที่วางแกนตั้งฉากกับแนวลำน้ำ จึงทำให้ได้ข้อสันนิษฐานที่น่าจะชัดเจนมากขึ้นว่าการวางแนวแกนของผังวัดในหลวงพระบางนั้นน่าจะอ้างอิงจากทิศทางของลำน้ำสำคัญ ณ ที่ตั้งเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการหันตามแม่น้ำหรือตั้งฉากกับแม่น้ำ

5.2 รูปแบบการการแบ่งเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส

พอจะสรุปได้เป็น 5 รูปแบบ (ภาพประกอบ 2) ได้แก่

5.2.1 แบบเรียงกัน หน้า-หลัง หมายถึงการแบ่งเขตพื้นที่ออกเป็นสองส่วน แล้วจัดเรียงต่อกันตามแนวแกน โดยหากยึดเอาด้านหน้าพระประธานเป็นพื้นที่ส่วนหน้า จะเรียงต่อกันโดยมีเขตพุทธาวาสอยู่ด้านหน้าและเขตสังฆาวาสอยู่ด้านหลัง

5.2.2 แบบเคียงกัน ซ้าย-ขวา หมายถึงการแบ่งเขตพื้นที่วัดออกเป็นสองส่วนตามแนวแกน ทำให้เกิดพื้นที่ที่วางเคียงคู่กัน แบ่งเป็นเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสที่อยู่ขนานกันและต่างก็หันออกไปทางด้านหน้า ซึ่งเขตสังฆาวาสจะประกบอยู่ทางด้านซ้ายหรือด้านขวาของเขตพุทธาวาสก็ได้

5.2.3 แบบคู่ประกบ หมายถึงการแบ่งพื้นที่วัดเป็น 3 ส่วนตามแนวแกน โดยให้เขตพุทธาวาสอยู่ตรงกลางแล้วประกบด้วยเขตสังฆาวาส 2 ส่วนทั้งซ้ายและขวา

5.2.4 แบบล้อม 3 ด้าน หมายถึงการวางเขตพุทธาวาสไว้ตรงกลาง แล้วจัดพื้นที่เขตสังฆาวาสให้โอบล้อมเขตพุทธาวาสเป็นรูปตัว U โดยวนไปด้านหลังแล้วเปิดพื้นที่ด้านหน้าของเขตพุทธาวาสไว้ รูปแบบของการแบ่งเขตพื้นที่แบบนี้ น่าจะมีพัฒนาการมาจากแบบคู่ประกบ

5.2.5 แบบโอบหักศอก หมายถึงการปรับส่วนปลายของเขตสังฆาวาสจากแบบวางเคียงกันให้หักเลี้ยวไปทางด้านใดด้านหนึ่งอ้อมลงมาทางด้านหลังเพื่อโอบล้อมส่วนท้ายของเขตพุทธาวาสเป็นรูปฉากคล้ายรูปตัวแอล (L)

เมื่อวิเคราะห์ลักษณะทางเรขาคณิตของรูปแบบดังกล่าวแล้วจะพบว่าน่าจะมีคำตอบเนื่องกันโดยเฉพาะใน 2 รูปแบบหลังซึ่งมีลักษณะเป็นแบบที่ผสมผสานระหว่างแบบเรียงกันหน้าหลัง กับแบบวางประกบด้านข้างไม่ว่าจะ 1 หรือ 2 ข้างก็ตาม และเป็นไปได้สูงว่าการผสมผสานนี้เกิดจากความต้องการพื้นที่ในเขตสังฆาวาสบนขนาดที่ดินที่จำกัดทำให้ต้องการโอบล้อมสวนท้ายของเขตพุทธาวาสเพิ่มเติมจากพื้นที่ด้านข้างหรือการขยายตัวจากสวนท้ายอ้อมขึ้นไปทางด้านข้างของเขตพุทธาวาสในกรณีนี้เริ่มจากแบบเรียงกัน

5.3. รูปแบบการจัดวางอาคารสำคัญ

ในที่นี้การศึกษามุ่งเน้นไปที่กลุ่มอาคารสำคัญในเขตพุทธาวาส ได้แก่ สิม ธาตุ และวิหารย่อยหรือหออพระต่างๆ รวมถึงหอกลองและหอรชังด้วยในบางตัวอย่าง เหตุผลที่ไม่ทำการศึกษาละเอียดลงไปในส่วนสังฆาวาสนั้นเนื่องจากเป็นส่วนพักอาศัยของสงฆ์และพบว่ามักมีการต่อเติมหรือขยายตัวอย่างไม่เป็นระเบียบ และมักมีการเพิ่มเติมอาคารนอกเหนือจากอาคารทางศาสนาที่ไม่เหมือนกันในแต่ละวัด จึงทำให้การวิเคราะห์สรุปเป็นรูปแบบที่ชัดเจนทำได้ยาก ในขณะที่เขตพุทธาวาสยึดเอาสิมและธาตุเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเป็นอันดับหนึ่งเนื่องจากถือเป็นพื้นที่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์สูงสุด การวิเคราะห์รูปแบบใช้การอ้างอิงแนวแกนเช่นเดียวกับการแบ่งเขตพื้นที่

จากการสำรวจพบว่าการวางองค์ประกอบสำคัญเมื่ออ้างอิงกับแนวแกนแล้วมีรูปแบบต่างๆ ที่เห็นได้ชัดดังนี้

• ธาตุ

1 แบบตั้งอยู่บนแกนเดียว

1.1 ในกรณีที่มีพระธาตุหลักเพียงองค์เดียวตำแหน่งที่สำคัญที่สุดจะเป็นด้านหลังของสิม อยู่ด้านหลังและอยู่บนแกนเดียวกับองค์พระประธาน หากมีธาตุมากกว่า 1 องค์พื้นที่สำหรับตั้งพระธาตุอาจแผ่ขยายออกไปรอบๆ แกนแต่ยังอยู่ทางด้านหลังเช่นเดิม ในรูปแบบนี้มีข้อยกเว้นของวัดวิษุณ ที่องค์พระธาตุตั้งอยู่บนแกนแต่เป็นทางด้านหน้าของสิม

1.2 เป็นรูปแบบที่ตั้งอยู่บนแกนเดียวเช่นกัน แต่มีธาตุตั้งอยู่ทั้งด้านหลังและด้านหน้าสิม

2 แบบตั้งอยู่บนแกนขนาน

เป็นการวางแนวของธาตุซึ่งมักจะไม่ใช่ธาตุหลักไว้ทางด้านข้างสิมและเรียงขนานกับแกนหลักของวัด ซึ่งอาจจะมีเพียงข้างเดียวหรือขนานทั้งสองข้างก็ได้

3 แบบวางข้าง

เป็นการวางธาตุไว้บนแกนตั้งฉากกับแกนหลัก โดยที่ตำแหน่งของธาตุมักจะอยู่ระนาบเดียวกับองค์พระประธาน เช่นตัวอย่างที่พบที่วัดคีลี

4 แบบเอียงด้านหน้า

เป็นการวางธาตุไว้ในพื้นที่ด้านหน้าของสิม แต่ไม่วางลงบนแกนเช่นเดียวกับรูปแบบที่พบที่วัดวิษุณ แต่จะเอียงโดยการวางธาตุให้เอียงออกจากแกนไปทางด้านใดด้านหนึ่ง

• วิหารย่อย

โดยมากจะอยู่ทางด้านข้างของสิมและมักจะอยู่ตรงตำแหน่งพื้นที่โล่งว่างด้านหน้าสิม บ้างก็หันเข้าหาสิม บ้างก็หันไปทางด้านหน้าวัดเช่นเดียวกับสิม มีเพียงบางวัดเท่านั้น เช่น วัดใหม่ ที่มีวิหารย่อย (อุปัฏฐาก) อยู่ด้านหน้าสิม

5.4 รูปแบบการจัดพื้นที่ว่างภายในวัด

พื้นที่ว่างภายในวัดโดยเฉพาะในเขตพุทธาวาสถือเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของวัด ทั้งนี้เนื่องจากวัดในพุทธศาสนามีความจำเป็นต้องใช้พื้นที่โล่งว่างโดยรอบ ทั้งในการรวมญาติโยมและในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา จากการศึกษาผังวัดในเมืองหลวงพระบางจำนวน 30 วัดพบรูปแบบการจัดวางพื้นที่ว่างภายในวัดดังนี้

5.4.1 พื้นที่โดยรอบสิมและพระธาตุ เป็นพื้นที่ที่สามารถใช้ในพิธีกรรมและงานประเพณี เช่น การเวียนเทียน เป็นพื้นที่โล่งว่างเป็นรูปวงแหวนรอบสิมและพระธาตุ พบในเกือบทุกวัดทำการสำรวจ

5.4.2 พื้นที่โล่งว่างด้านหน้าหรือด้านข้างของสิมพบได้ในเกือบทุกวัดเช่นกัน แบ่งได้เป็น 3 รูปแบบย่อยดังนี้

ก. ด้านหน้า มีการเว้นพื้นที่โล่งว่างขนาดใหญ่ไว้ทางด้านหน้าสิมตามแนวแกน แต่ตำแหน่งไม่จำเป็นต้องตรงกับแนวแกนพอดีเสมอไปก็ได้

ข. ด้านข้าง มีการเว้นพื้นที่โล่งว่างขนาดใหญ่ไว้ด้านข้างใดข้างหนึ่งของสิมและองค์พระธาตุ พื้นที่นี้มักจะต่อเนื่องกับพื้นที่วงแหวนรอบสิมเพื่อให้สามารถวนไปด้านหน้าสิมได้ด้วย แต่ขนาด

พื้นที่ด้านหน้าจะเล็กกว่าอย่างเห็นได้ชัด
ค. ด้านหน้าและด้านข้าง มีพื้นที่โล่งว่าง
ขนาดใหญ่ใกล้เคียงกันทั้งด้านหน้า
และด้านข้าง ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าจะ
มีเฉพาะข้างใดข้างหนึ่งเท่านั้น

อย่างไรก็ดีรูปแบบข้างต้นเหล่านี้มีข้อยกเว้นได้แก่
พระธาตุพูนี และวัดถ้ำจอมศรี ซึ่งตั้งอยู่บนพูนี ทั้งจากลักษณะ
ทางกายภาพและสภาพภูมิประเทศของที่ตั้งซึ่งทำให้เข้าใจว่าทั้งสอง
แห่งนี้อาจจะเป็นศาสนสถานแต่ไม่ได้รองรับการประกอบ
พิธีกรรมทางศาสนาเช่นวัดโดยทั่วไป

นอกจากนี้ มีจุดที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งคือตำแหน่ง
ของพื้นที่โล่งว่างที่เว้นไว้ อาจจะมีผลจากทำเลที่ตั้งของวัดเมื่อ
เทียบกับตำแหน่งของชุมชน พื้นที่ส่วนใหญ่ของบ้าน และเส้น
ทางสัญจรหลักด้วย

5.5 การเข้าถึงและการต่อเนื่องกับชุมชน

จากข้อสังเกตที่ได้เกี่ยวกับการเปิดช่องทางเข้าออก
ระหว่างวัดกับชุมชน เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกับรูปแบบของ
การแบ่งเขตพื้นที่และการจัดวางพื้นที่ว่างภายในวัด พบว่าช่อง
ทางหลักที่เปิดออกสู่ถนนสาธารณะจะเปิดเข้าหาพื้นที่โล่งว่างที่
อยู่ในเขตพุทธาวาส ในขณะที่ช่องทางรองที่ต่อเนื่องมาจาก
ชุมชนมักจะเปิดเข้าสู่เขตสังฆาวาส แต่ไม่มีรูปแบบของพื้นที่
ต่อเนื่องที่ชัดเจน ในบางกรณีพบว่ามีช่องทางรองเปิดเข้าสู่เขต
พุทธาวาสด้วยแต่ไม่ได้ต่อเนื่องกับพื้นที่โล่งว่างภายในวัดโดยตรง

ลักษณะสำคัญที่สรุปได้ข้างต้นนี้พบได้อย่างสม่ำเสมอ
ในทุกกลุ่มของวัดตัวอย่างที่ทำการศึกษา โดยไม่จำกัดเฉพาะ
กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง กล่าวคือ เป็นลักษณะที่ค่อนข้างสามัญและ
ปรากฏซ้ำอย่างเด่นชัด ทั้งในวัดที่อยู่ภายในขอบเขตของตัว
เมืองและวัดที่ตั้งอยู่ห่างออกไปโดยรอบ และพบได้ทั้งในวัดที่มี
ความสำคัญระดับเมืองและวัดประจำชุมชน ความแตกต่าง
ระหว่างวัดที่มีระดับความสำคัญต่างกัน ใน 2 กลุ่มนี้พบเพียง
เฉพาะในประเด็นของการมีองค์ประกอบเพิ่มเติมที่ใช้ช่วยเน้น
ความสำคัญให้แก่วัด เช่น ประตูโขงหรือบันไดนาค ประกอบ
กับการตั้งอยู่บนทำเลที่มีความโดดเด่นเป็นพิเศษเท่านั้น จึงนำ
จะพอกกล่าวได้ว่าลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะร่วมหรือเป็น
แบบแผนของวัดในเมืองหลวงพระบาง

สำหรับปัจจัยอันเป็นที่มาของลักษณะและรูปแบบ
ดังกล่าว งานวิจัยชิ้นนี้ไม่สามารถคลี่คลายได้ทั้งหมด แต่จาก

การอภิปรายผลการสำรวจพบว่าลักษณะหลายประการน่าจะเป็น
เป็นผลมาจากพฤติกรรมการใช้พื้นที่วัดทั้งในเชิงพิธีกรรมและ
ในเชิงสังคม โดยไม่ได้จำกัดเฉพาะในขอบเขตวัดเท่านั้นแต่รวม
ถึงความสัมพันธ์ของวัดที่มีต่อบริบทรอบข้างและสิ่งแวดล้อม
ภายนอกวัดอีกด้วย ซึ่งการสรุปให้ลึกลงไปกว่านี้จำเป็นต้องมี
การศึกษาอย่างละเอียดต่อไป

6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

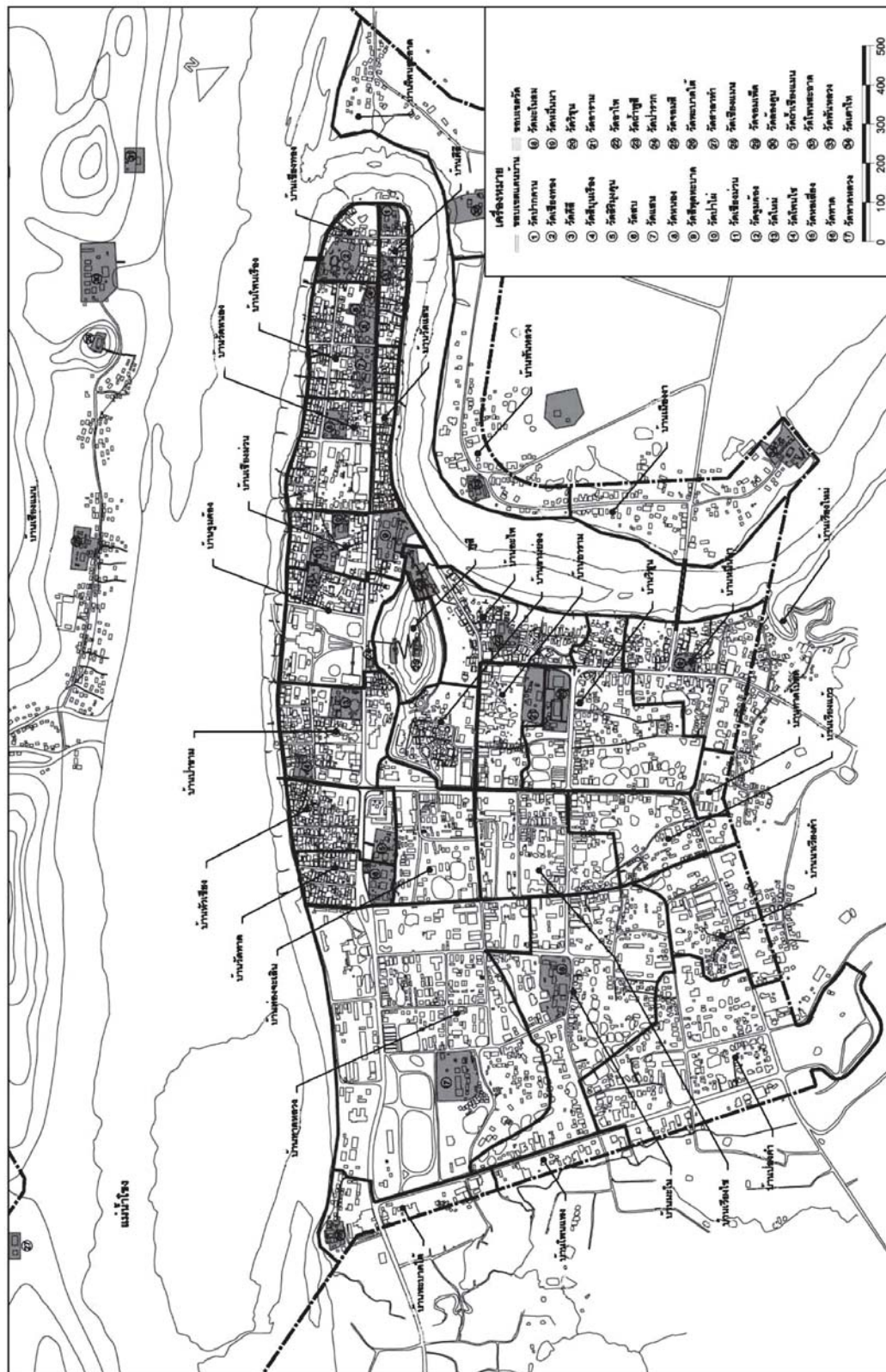
จากการวิเคราะห์ลักษณะการจัดวางผังของวัดใน
เมืองหลวงพระบางที่เป็นกลุ่มตัวอย่างสำหรับการศึกษาค้นคว้า
ทำให้พบแบบแผนบางประการที่มีความเด่นชัดและปรากฏซ้ำ
อย่างมีนัยยะสำคัญ ได้แก่ ในระดับเมืองพบว่าวัดหลักมักจะ
ถูกวางในทำเลที่มีความโดดเด่นหรือมีความสำคัญเป็นพิเศษ ใน
ขณะที่วัดที่มีระดับความสำคัญรองลงมากจะกระจายตัวอยู่
ทั่วไป ลักษณะทางกายภาพที่สังเกตได้ชัดคือทิศทางและแกน
หลักของวัดที่ขนานไปกับแนวลำน้ำ ในระดับชุมชนพบลักษณะ
การเปิดช่องทางเข้าออกที่เชื่อมต่อกับชุมชนโดยรอบใน 2
ระดับ เป็นทางหลักที่เปิดสวนพุทธาวาสออกสู่เมือง และทาง
รองที่เปิดสังฆาวาสสู่ชุมชนรอบข้าง ในระดับผังของแต่ละวัด พบ
รูปแบบการแบ่งเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสทั้ง 5 รูปแบบโดย
อาศัยความหนาแน่นของกลุ่มอาคารเป็นเครื่องบ่งชี้เขตพื้นที่ที่
ต่างกัน และการมีพื้นที่ว่างขนาดใหญ่ล้อมหรืออยู่ติดกับสิม
และธาตุซึ่งเป็นเสมือนศูนย์กลางของวัด รวมไปถึงรูปแบบใน
การวางอาคารสำคัญที่สัมพันธ์กับศูนย์กลาง เช่น ธาตุรอง และ
วิหารย่อย ซึ่งพบได้ในบางวัด

แบบแผนที่ปรากฏนี้สามารถพบได้ทั่วไปทั้งวัดในเขต
เมืองและที่อยู่รอบนอก และยังเป็นแบบแผนเดียวกันระหว่าง
วัดที่เป็นวัดประจำชุมชนและวัดที่มีความสำคัญระดับเมืองด้วย
ซึ่งพบความแตกต่างในทางกายภาพเล็กน้อยในลักษณะและรูป
แบบการวางผังระหว่างวัดทั้งสองกลุ่ม ในประเด็นของการมี
องค์ประกอบสำคัญเพิ่มเติมขึ้นมาในวัดที่มีความสำคัญระดับ
เมือง ซึ่งได้แก่ ประตูโขง และโรงเก็บราชรถซึ่งเป็นกรณีเฉพาะ
ของวัดเชียงทอง และถึงแม้ว่าความสำคัญขององค์พระธาตุจะ
แตกต่างกันคือ พระธาตุในวัดหลักหรือวัดสำคัญของเมืองอาจ
เป็นที่บรรจุพระสารีริกธาตุ แต่ในการวางผังก็ยังคงใช้แบบแผน
เดียวกัน

ถึงแม้ว่าแบบแผนของผังวัดที่สรุปมาได้บางประเด็น
แสดงความเป็นไปได้ว่าน่าจะเป็นผลมาจากพฤติกรรมทาง

สังคมและปัจจัยทางวัฒนธรรม และมีการชี้ไปสู่ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความหมายและความเชื่อทางพุทธศาสนาก็ตาม แต่งานวิจัยนี้ยังไม่สามารถสรุปได้อย่างแน่ชัดว่าแบบแผนดังกล่าวจะเป็นเหตุเป็นผลที่เกี่ยวข้องกับมิติด้านความหมายจริงเนื่องจากถึงแม้ว่าลักษณะบางประการของการจัดวางในผังวัดในเมืองหลวงพระบางจะมีความคล้ายคลึงกับวัดในอีกหลายกลุ่มวัฒนธรรม เช่น สยามและล้านนาเป็นต้น แต่ด้วยความจำกัดของวรรณกรรมที่อ้างอิงถึงความเชื่อที่เป็นที่ยึดถือกันในบริบททางวัฒนธรรมหลวงพระบางว่ามีรายละเอียดอย่างไร มีความเหมือนหรือต่างจากความเชื่อในบริบทวัฒนธรรมอื่นอย่างไร จึงยังไม่สามารถยืนยันความเกี่ยวข้องระหว่างแบบแผนที่พบกับมิติด้านความเชื่อและความหมายได้ ผู้วิจัยจึงพยายามหลีกเลี่ยงการตีความในจุดนี้ แต่ทั้งนี้จากประเด็นที่สรุปได้ข้างต้น น่าจะเป็นฐานสำหรับการค้นคว้าและศึกษาวิจัยเชิงลึกโดย

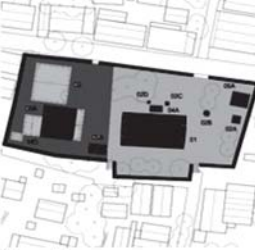
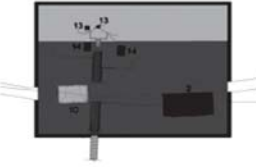

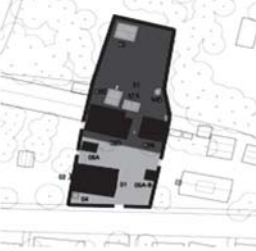
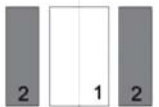
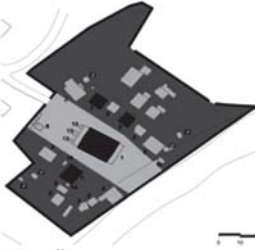
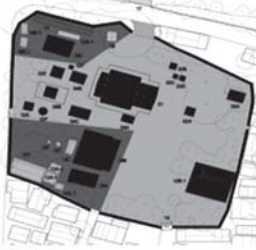
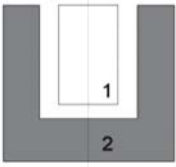
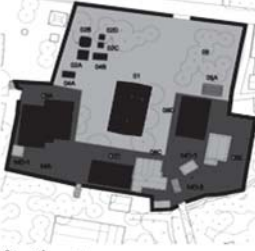
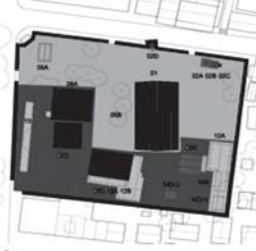
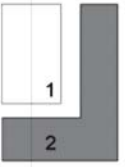
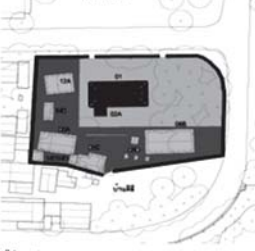
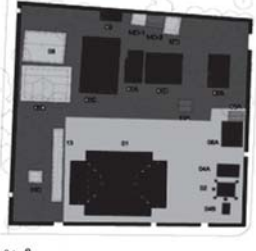
ละเอียดต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาทางด้านความหมายและความเชื่อของวัฒนธรรมหลวงพระบางและล้านช้าง อันเป็นผลจากพุทธศาสนาและส่งผลต่อวิถีชีวิต การก่อสร้างและการออกแบบพุทธศิลป์และสถาปัตยกรรม ตลอดจนการศึกษาแบบแผนของผังวัดในบริบททางวัฒนธรรมที่มีความต่อเนื่องกันกับหลวงพระบางและล้านช้าง เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบแบบแผนที่พบนี้ และอธิบายความสัมพันธ์กับแบบแผนที่มีความแตกต่างหรือความคล้ายกันกับที่อื่นที่เป็นวัฒนธรรมร่วม อันอาจเป็นเพราะอิทธิพลของความเชื่อในพุทธศาสนาต่อแบบแผนการวางผังของวัดจากยุคสมัยและกลุ่มวัฒนธรรมอื่น ๆ บนเส้นทางเผยแพร่พระพุทธศาสนาดังที่ได้กล่าวแล้วในตอนต้น เพื่อที่จะสามารถเชื่อมโยงและประมวลให้เห็นถึงวิวัฒนาการของพุทธสถาปัตยกรรมที่คลี่คลายต่อเนื่องกันมาเป็นลำดับที่สมบูรณ์มากขึ้นต่อไป

ตำแหน่งวัดและขอบเขตการปกครองบ้าน

หมายเหตุ ปรับปรุงจาก หลวงพระบาง เมืองมรดกโลก ของยูเนสโก

ภาพที่ 1 ตำแหน่งวัดและขอบเขตการปกครองบ้าน (ปรับปรุงจากเอกสารประกอบการศึกษา “หลวงพระบาง เมืองมรดกโลก” โดยองค์การยูเนสโก)

<p>แบบที่ 1 – แบบเรียงกัน หน้า-หลัง</p>		 <p>วัดจุมคอง</p>	 <p>วัดต้าเชียงแมน</p>
<p>แบบที่ 2 – แบบเคียงกัน ซ้าย-ขวา</p>		 <p>วัดพันหลวง</p>	 <p>วัดสลิมงคน</p>
<p>แบบที่ 3 – แบบคู่ประกบ</p>		 <p>วัดเดาไห</p>	 <p>วัดเชียงทอง</p>
<p>แบบที่ 4 – แบบล้อม 3 ด้าน</p>		 <p>วัดเชียงม่วน</p>	 <p>วัดหนอง</p>
<p>แบบที่ 5 – แบบโอบหักศอก</p>		 <p>วัดปากคาน</p>	 <p>วัดใหม่</p>

ภาพที่ 2 รูปแบบการแบ่งเขตพื้นที่พุทธาวาสและสังฆาวาส (1) - เขตพุทธาวาส (2) - เขตสังฆาวาส

7. กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีงบประมาณ 2548

8. เอกสารอ้างอิงที่สำคัญ

กรกนก รัตนวรารภรณ์. จักรวาลคติในการวางผังวัดหลวงล้านนา: สัญลักษณ์สะท้อนอำนาจรัฐในอนุภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 21. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิภาคศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2545
คำหมั่น วงกตรัตน์. ตำนานวัดเมืองหลวงพระบาง. เวียงจันทน์: โรงพิมพ์เวียงกง, 2507

จิรศักดิ์ เดชวงศ์ญา (บรรณารักษ์). ความสัมพันธ์ระหว่างล้านนา ล้านช้าง: กรณีศึกษาศิลปกรรมในเมืองเชียงใหม่และเมืองหลวงพระบาง. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม, 2544
บุญเฮง บัวสีแสงปะเล็ด. ประวัติศาสตร์ศิลปะและสถาปัตยกรรมล้านช้าง. เล่ม 1. 2534
สมคิด จิระทัศน์กุล. วัด: พุทธศาสนสถาปัตยกรรมไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544
สมศรี กาญจนสุด. พื้นฐานสถาปัตยกรรม. กรุงเทพฯ: บริษัทประชาชนจำกัด, 2529
สงวน รอดบุญ. พุทธศิลป์ลาว. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2526
สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, ม.ล. (บรรณารักษ์). การอนุรักษ์เมืองโบราณ: ศึกษาเปรียบเทียบหลวงพระบางและเมืองเชียงใหม่. คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537
Luang Prabang: Ville du Patrimoine Modial de l'UNESCO, fascicule no.8: Monasteres. 2542 (แผ่นซีดีบันทึกข้อมูล)

เชิงอรรถท้ายบท

- 1 แผนกศึกษาด้านศิลปะวัฒนธรรมของรัฐบาลลาว เทียบเคียงได้กับกรมศิลปากรในประเทศไทย
2 มีกรณียกเว้นเฉพาะบางวัดเท่านั้น ซึ่งเป็นส่วนน้อย